

ДЕРЖАВНІ СТАТИСТИЧНІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ В УКРАЇНІ ТА РЕСПУБЛІЦІ БІЛОРУСЬ: СПІЛЬНІ ТРАДИЦІЇ ТА НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ

В.С. Дронь, Є.В. Дронь

Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича

Проаналізовано основні тенденції розвитку державної статистики в Україні та Республіці Білорусь, зроблено їх порівняння.

Ключові слова: Державна статистика, звітність, класифікатор, кодування інформації, закон, модернізація, стандарти, доповідь, форми, індекси.

We analyze the main trends of state statistystyky in Ukraine and Belarus, made their comparison.

Key words: State statistics, reporting, Classification, coding information, the law, modernization, standards, report forms, indexes.

Постановка проблеми. Органи державної статистики пострадянських країн мають спільні витоки, їхня діяльність – подібні традиції. У незалежних країнах в умовах розвитку інформаційного суспільства і світової глобалізації ці структури формують і реалізують (чи тільки реалізують) політику своєї держави у галузі статистики, шукають нетривіальні підходи, розробляють нові чи модернізують діючі методики. Аналіз нововведень є дуже корисним для науковців і працівників органів статистики, щоб перейняти добрі започаткування і не повторювати можливі помилки.

Розвиток державної статистики України та Білорусі відбувається у дуже подібних умовах: сусідство країн, однаковий вік державних інститутів, паралельна гармонізація зі стандартами Європейського Союзу, одночасне поширення у країнах нових технологій. Ці аспекти змушують нас періодично звертатися до досвіду сусідньої держави. Особливо це важливо при аналізі методів статистичного дослідження ринку нових товарів і послуг, нових суспільних явищ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як в Україні, так і в Білорусі органи державної статистики діють за нормами окремих законів. Закон України “Про державну статистику” був прийнятий у 1992 році, його нова редакція – у 2000 році. Закон регулює правові відносини в галузі державної статистики, визначає права і функції органів державної статистики, організаційні засади здійснення державної статистичної діяльності з метою отримання всебічної та об’єктивної статистичної інформації щодо економічної, соціальної, демографічної та екологічної ситуації в Україні та її регіонах і забезпечення нею держави та суспільства.

Указом Президента України у липні 1997 року на базі Міністерства статистики України, що ліквідовувався, утворено Державний комітет статистики України (Держкомстат). Відповідно до “Положення про державний комітет статистики України”, Держкомстат є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі статистики, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Віце-прем’єр-міністра України.

На підставі Закону Республіки Білорусь “Про державну статистику”, прийнятого у 2004 році, державні статистичні спостереження у Білорусі поділяються на централізовані, які проводяться органами державної статистики, і нецентралізовані, які здійснюються уповноваженими державними організаціями. Останній тип статистичної звітності відповідає адміністративній звітності в Україні.

У відповідності до згаданого Закону і на підставі Указу Президента Республіки Білорусь від 26 серпня 2008 р., проведення централізованих державних статистичних спостережень у країні покладено на Національний статистичний комітет Республіки Білорусь (Белстат). Згаданий указ реорганізував Міністерство статистики й аналізу Республіки Білорусь і перепідпорядкував новоутворений орган безпосередньо Главі держави.

Постановка завдання. При створенні органів державної статистики після виходу колишніх республік зі складу СРСР, державні спостереження продовжували проводитися на основі методик та форм Державного комітету СРСР зі статистики. Проте, з розвитком нових суспільних та господарських взаємовідносин, видів економічної діяльності, державних інституцій, зокрема, самих органів статистики звітно-статистична документація періодично переглядається.

Виклад основного матеріалу. Держкомстатом України щороку розробляється для затвердження Кабінетом Міністрів України План державних статистичних спостережень. Метою такого плану є своєчасного забезпечення органів державної влади та органів місцевого самоврядування офіційною статистичною інформацією щодо соціально-економічного розвитку України, її регіонів, секторів економіки, а також задоволення потреб у статистичній інформації громадян, суб'єктів господарювання, засобів масової інформації, наукових установ, міжнародних організацій. Крім того, у Плані також визначаються пріоритети подальшого розвитку державної статистики України, спрямовані на удосконалення процедур збирання, оброблення та поширення статистичної інформації; підвищення якості статистичних даних, рівня їх доступності та зрозумілості; адаптацію нормативно-правової бази у галузі статистики та статистичної методології до стандартів Європейського Союзу; модернізацію інформаційних і комунікаційних технологій; удосконалення організаційної структури і системи управління органів державної статистики [1].

Аналогічно переглядається перелік форм статистичної звітності, їх наповнення (перелік статистичних показників) та коло респондентів у Білорусі. Впродовж останніх років тут прослідковується загальна тенденція поступового зменшення чисельності форм централізованої державної статистичної звітності: за 5 років їх кількість зменшилась в 1,6 раза – з 206 у 2005 р. до 131 у 2009 р [2]. Було повністю відмовлено від звітів, що склалися частіше, ніж раз на місяць (у 2005р. їх було 4); скорочення значно зачепило піврічні звіти (їх кількість зменшилась у 3,3 раза), квартальні (у 1,7 раза) і річні (у 1,6 раза). У 2009 році централізовані державні статистичні спостереження проводяться за 60 формами річної періодичності подання, 3 – піврічної, 22 – квартальної, 40 – місячної і 6 форм іншої періодичності подання. Впродовж п'яти років скоротилася питома вага форм піврічної звітності з 4,8 до 2,3 %, квартальної – з 18 до 16,8 %, річної – з 47,1 до 45,8 %. Натомість частка форм місячної звітності зросла з 22,3 до 30,5 %.

Крім централізованої статистичної звітності, державні органи Республіки Білорусь (крім органів державної статистики), уповноважені на ведення державної статистики з питань, що входять у їх компетенцію, у 2009 р. проводять спостереження за 171 формою.

Глибша ретроспектива форм державної статзвітності показує, що з 2001 року кількість форм централізованих спостережень у Білорусі скоротилася більш, ніж на половину (з 265), нецентралізованих – у 2,5 раза (з 432) [2].

За результатами державних статистичних спостережень у 2009 році в обох державах офіційна статистична інформація подається у вигляді статистичних збірників, статистичних бюлетеней та експрес-випусків (в Білорусі – експрес-інформацій). Крім того, щомісяця готуються доповіді “Соціально-економічне становище країни”, регіональні головні управління комітетів видають доповіді “Соціально-економічне становище областей”, для аналізу окремих галузей економіки та соціальних явищ готуються аналітичні довідки (економічні доповіді).

Як галузева структура, так і напрямки статистичних спостережень Держкомстату і Белстату тісно пов'язані з класифікаторами видів економічної діяльності.

Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД) є складовою системи національних класифікаторів України. КВЕД розроблено на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 04.05.93 р. № 326 “Про Концепцію побудови національної статистики України та Державну програму переходу на міжнародну систему обліку і статистики”. Розроблення КВЕД здійснено на базі міжнародної статистичної класифікації видів діяльності Європейського Союзу – Nomenclature of Activities European Community (NACE, Rev.1, mod.7).

З 1 квітня 2006 року в Україні введено Другу редакцію КВЕД (ДК 009:2005), яка приведена у відповідність до нової редакції базової міжнародної статистичної класифікації видів діяльності NACE (Rev.1.1-2002 р.). Структура КВЕД на рівні розділу відповідає міжнародній класифікації ISIC (International Standard Industrial Classification of All Economic Activities, Rev.3.1), прийнятій Статистичною комісією ООН. Структура КВЕД на рівні класу відповідає класифікації Європейського Союзу NACE (Rev.1.1-2002 р.). Затвердження третьої версії КВЕД в Україні заплановано на 2009 рік.

У Республіці Білорусь загальнодержавний класифікатор ОКРБ 005-2006 “Види економічної діяльності” (ЗКЕД) був затверджений постановою Держстандарту Республіки Білорусь від 28.12.2006 р. та введений у дію з 1 квітня 2007 року на заміну першої версії – ОКРБ 005-2001.

В основу розробки ЗКЕД покладено класифікатор видів економічної діяльності Європейського Союзу. Тому структура ОКРБ 005-2006 подібна до структури вітчизняного КВЕД (ДК 009:2005). Класифікатор поділений на 17 секцій, позначених латинськими літерами від **A** до **Q**. Секції містять види економічної діяльності розподілені на розділи, групи, класи і підкласи. Код виду економічної діяльності на найнижчому рівні є послідовністю п’яти десяткових знаків, де перші дві цифри позначають розділ, наступні три – відповідно групу, клас і підклас.

Наприклад, у секцію **I** “Транспорт і зв’язок” класифікатора входить розділ 64 “Зв’язок”. Він містить дві групи 641 “Поштова і кур’єрська діяльність” і 642 “Електрозв’язок”. Група 641 складається з двох класів, кожний з яких включає по одному однойменному підкласу: 64110 “Діяльність національної пошти” та 64120 “Кур’єрська діяльність”. Група 642 “Електрозв’язок” складається з одного класу і підкласу з тією ж назвою.

Як бачимо, не тільки структурно, але й якісно секція **I** ЗКЕД Республіки Білорусь відповідає аналогічній секції діючого КВЕД України. З наведеного прикладу, можна тільки відмітити відсутність у ЗКЕД посилання на мережу Інтернет, хоча послуги зі зв’язку з глобальною павутиною відносяться до підкласу 64200.

При введенні у 2001 році класифікатора ОКРБ 005-2001 було встановлено зв’язок між його кодами та кодами “Общесоюзного класифікатора отраслей народного хозяйства” (ОКОНХ). Зокрема, у секції **I** підклас 64110 “Діяльність національної пошти” відповідав галузі 52100 ОКОНХ, 64120 “Кур’єрська діяльність” – галузі 52200, 64200 “Електрозв’язок” – галузі 52300.

Значної зміни останнім часом у Білорусі зазнало кодування форм статистспостережень. Для звітності впродовж 2009 р. були запроваджені єдині підходи: індекс форми централізованої державної статистичної звітності Республіки Білорусь складається із числової частини (відображає періодичність подання) короткого літерного позначення (вказує на галузь статистики) і ключового слова/слів/аббревіатури (говорить про зміст основних показників звітності). Наприклад, числова частина може набувати одне із семи значень: 1 – для річної або одноразової звітності, 2 – піврічної, 3 або 4 – квартальної за три або чотири квартали, 5 – квартальної за чотири квартали та рік, 12 – місячної, 6 – звітності іншої періодичності.

Приклади зміни індексів форм наведемо з галузі статистики зв’язку [3]. Починаючи зі звіту за січень – березень 2008 р. обстеження ринку послуг зв’язку Білорусі відбувалося за формою централізованого державного статистичного спостереження №65-зв’язок “Звіт про доходи від послуг зв’язку”. Постановою від 29 липня 2008 року атрибути (індекс) згаданої форми починаючи 2 лютого 2009 року змінено на № 4-зв’язок (доходи).

Для моніторингу тарифів у сфері зв'язку у 2007 році затверджено форму звітності № 1-тариф (зв'язок) “Звіт про тарифи на послуги зв'язку, що надаються населенню, юридичним особам та індивідуальним підприємцям”. У 2009 році ця форма має назву № 12-ціни (зв'язок) “Звіт про тарифи на послуги електрозв'язку і поштового зв'язку загального користування, що надаються фізичним, юридичним особам та індивідуальним підприємцям”.

З кодування вищезазначених форм зрозуміло, що ф. №4-зв'язок (доходи) подається органам статистики щоквартально, а ф. № 12-ціни (зв'язок) – щомісячно.

Разом зі зміною атрибутів “Звіту про доходи від послуг зв'язку” відбулися також деякі зміни щодо подання звітності. Форму 65-зв'язок здавали щоквартально усі юридичні особи, що здійснювали діяльність у сфері зв'язку на основі ліцензії та їх відокремлені підрозділи органам державної статистики, а також своїй головній організації. Звіт за формою 4-зв'язок (доходи) зобов'язані щоквартально здавати ті ж суб'єкти, за винятком юридичних осіб – суб'єктів малого підприємництва. Останні надають такий звіт один раз на рік. Головні організації підрозділи надають копії звітів тільки на її вимогу.

В Україні також проводиться робота щодо зменшення навантаження на респондентів. Основним її напрямком є перехід за більшістю форм на вибірккову основу статистичного спостереження з подальшим поширенням даних на всю сукупність.

Звіти за більшістю форм статистичних спостережень у Білорусі підписує керівник юридичної особи (чи відокремленого підрозділу), головний бухгалтер та особа, відповідальна за складання державної статистичної звітності. Вказується також номер контактного телефону та дата складання звіту. Зауважимо, що у формах Держкомстату другий рік, як знято необхідність вказування дати складання звітності.

На підставі Кодексу України про адміністративні правопорушення органи державної статистики розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням порядку подання або використання даних державних статистичних спостережень. Неподання органам державної статистики даних для проведення державних статистичних спостережень або подання їх недостовірними, не в повному обсязі, не за формою, передбаченою звітно-статистичною документацією, чи із запізненням; незабезпечення належного стану первинного обліку; порушення порядку ведення Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України тягне за собою адміністративні відповідальність у вигляді штрафу.

У Республіці Білорусь надання викривлених даних державної статистичної звітності, невчасне надання або ненадання такої звітності тягне за собою застосування заходів як адміністративної, так і кримінальної відповідальності у порядку, встановленому законодавством держави. Відповідне повідомлення є реквізитом у верхній частині бланків статзвітності. До 2008 року відповідальність за дане правопорушення встановлювалося Декретом Президента Республіки Білорусь від 18 травня 1999 р. “Про деякі заходи з недопущення викривлення даних державної статистичної звітності”.

Подібно до органів державної статистики України у Білорусі періодично вдосконалюється методика розрахунків деяких похідних показників. Найчастіше такі зміни відбуваються з метою узгодження змісту показника з аналогічними даними інших держав. Зокрема, індекс виробництва, реалізації продукції чи надання послуг повинен вказувати, як змінився показник за рахунок зміни тільки його фізичного обсягу. Наприклад, постановою Національного статистичного комітету Республіки Білорусь від 14 листопада 2008 затверджено “Методику розрахунку індексу фізичного обсягу послуг зв'язку юридичним і фізичним особам”, яка виключає вплив вартісного фактору [3]. Розрахунок індексу фізичного обсягу здійснюється шляхом приведення даних про доходи від послуг зв'язку, відображених у формі державної статистичної звітності 4-зв'язок (доходи), у порівнянні ціни відповідного періоду попереднього року з використанням індексів тарифів на послуги зв'язку.

Висновки. Порівнюючи тенденції державних статистичних обстежень в Україні та Республіці Білорусь, можна зробити певні висновки. В обох державах відбувається розвиток статистики, її форм та методів. Впродовж кількох останніх років відбулося зменшення

звітнього навантаження на респондентів, зокрема на суб'єкти малого підприємництва (в Україні за рахунок запровадження вибіркового обстеження, в Білорусі – крім того, за рахунок суттєвого зменшення форм централізованих статистичних спостережень). Статистичні дослідження здійснюються на основі нових класифікаторів видів економічної діяльності, які побудовані з урахуванням системи класифікацій ЄС (у процесі гармонізації з міжнародними стандартами Україна випереджає Білорусь). Збережено обов'язковість подання централізованої статистичної звітності та відповідальність за порушення (у Білорусі існує навіть кримінальна відповідальність).

Окремо варто відмітити перекодування форм статзвітності в Білорусі: за атрибутами форми з 2009р. можна встановити періодичність статспостереження і галузь статистики.

Література

1. *www.ukrstat.gov.ua* – Офіційний сайт Державного комітету статистики України.
2. *Организация государственного статистического наблюдения и выпуск статистических публикаций по итогам их проведения в 2009 году // Статистика Белоруси. – Минск, 2009. – № 1. – С. 4–8.*
3. *www.belstat.gov.by* – Офіційний сайт Національного статистичного комітету Республіки Білорусь.

УДК 336

КРЕАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ АВТОРА ПРИ САМОВИРАЖЕННІ

Катерина Мругала

Люблінський католицький університет

Причин, щоб почати творити, є дуже багато. Вони пов'язані, зокрема, із умовами життя людини, її сприйманням й розумінням світу, середовищем та історичним періодом, в якому вона існує. Кожна людина прагне виявити свою індивідуальність та неповторність. Літературна творчість є одним із способів її самовираження, а процес цей відбувається за допомогою Слова.

Потребою людини є також знання про зовнішній світ та про людське життя, єство. На цій основі суб'єкт будує свої образи, думки, вчиться творчо мислити, що є обов'язковою передумовою креативної діяльності. Це дуже складний психологічний процес, у якому важливе значення має самопізнання.

Особистості, які починають писати, не завжди передбачають результати творчого процесу, вони, передусім, відкривають нові простори творчого досвіду. У цей спосіб пізнають передусім себе, а далі людей і світ, у якому вони живуть.

Літературна творчість є і волею до влади, на що звернув увагу Фрідріх Ніцше. Філософ вважав, що воля до творчості, до мети, до чогось вищого та досконалішого, а навіть до життя, підпорядковані волі до влади. Отже, літературна творчість є способом самовираження, й таким чином, шляхом до самоствердження, який також є проявом волі до влади. Слово у цьому випадку стає засобом здійснення волі влади над іншими. Цю волю митець реалізує, коли своїми творами привертає увагу читачів, тримає їх увагу та змушує переживати, задумуватись над поставленими проблемами.

Психологічні комплекси також можуть привести до того, що людина почне писати. Така діяльність може бути своєрідним катарсисом, психологічним очищенням від нав'язливих думок, почуттів чи образів. Тому можемо говорити про літературну творчість, як про витіснення психічних комплексів. Твір може стати рятівним актом, який врівноважує психіку автора, коли його щось відштовхує, вражає, болить чи ранив якесь слово, поезія чи емоція.